

IKAR

TRVALÝ
ZÁZNAM

EDWARD
SNOWDEN

EDWARD SNOWDEN

TRVALÝ
ZÁZNAM

Preložil Peter Tkačenko

IKAR

Edward Snowden
PERMANENT RECORD

Copyright © 2019 by Edward Snowden
Translation © 2020 by Peter Tkačenko
Jacket design by Rodrigo Corral
Jacket photograph © Platon
Slovak edition © 2020 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-7273-6

Venujem L

PREDHOVOR

VOLÁM SA EDWARD SNOWDEN. V minulosti som pracoval pre vládu, no dnes pracujem pre verejnosť. Trvalo mi takmer tri desaťročia, kým som pochopil, že je medzi tým rozdiel, a keď som ho uvidel, spôsobilo mi to v práci menšie problémy. Výsledkom je, že dnes sa usilujem chrániť verejnosť pred osobou, ktorou som bol v minulosti – pred špiónom americkej Ústrednej spravodajskej služby (Central Intelligence Agency, CIA) a Národnej bezpečnostnej agentúry (National Security Agency, NSA), ktorý si ako jeden z mnohých mladých informačných špecialistov v ich službách myslel, že sa podieľa na budovaní lepšieho sveta.

Moja kariéra v americkej spravodajskej komunite trvala len sedem rokov a s prekvapením si uvedomujem, že je to len o rok kratšie, ako žijem v exile v krajine, ktorú som si nevybral. Počas tých siedmich rokov som sa však zúčastňoval na jednej z najväčších premien v dejinách americkej špionáže – od sledovania jednotlivcov k masovému sledovaniu celých národov. Aj ja som svojou troškou do mlyna pomáhal technologickej uskutočniteľnosti toho, aby jediná vláda dokázala získať celosvetovú digitálnu komunikáciu, naveky ju uchovať a podľa ľubovôle ju prehľadávať.

Po útokoch z 11. septembra americkú spravodajskú komunitu premkol pocit viny za to, že počas jej služby sa udial najdrvivější a najničivejší útok na našu vlasť od bombardovania Pearl Harbor. Jej predstavitelia si preto vytýčili za cieľ vybudovať systém, ktorý znemožní, aby ich kedykoľvek v budúcnosti ktokoľvek opäť zaskočil. Základom tohto systému mala byť technológia, ktorá bola pre celú armádu magistrov politických vied a manažérov španielskou dedinou. Mladým technologickým špecialistom, akým som bol aj ja, sa zrazu otvorili dvere dokorán. A tak čudáci ovládli svet.

Ak som sa v tom čase v niečom vyznal, tak to boli počítače, takže som rýchlo stúpал hore. V dvadsiatich dvoch rokoch som od NSA prvýkrát získal najvyšší stupeň bezpečnostnej previerky, no stále som pracoval iba na spodných priečkach organizačnej štruktúry. O necelý rok som už pôsobil v CIA ako systémový inžinier so širokým prístupom k sieťam, ktoré patrili k najcitlivejším na svete. Jediným mojím nadriadeným bol chlapík, ktorý počas služieb čítal brožované trilery Roberta Ludluma a Toma Clancyho. Bezpečnostné agentúry v snahe získať technologické talenty ochotne porušovali všetky svoje predpisy. Za normálnych okolností by nikdy nezamestnali nikoho bez bakalárskeho titulu alebo aspoň nejakého pomaturitného vzdelania, a to som ja nemal. Podľa starých poriadkov by ma nemali ani len vpustiť do budovy.

V rokoch 2007 – 2009 som pracoval na americkom veľvyslanectve v Ženeve. Bol som jeden z mála technologických špecialistov nasadených do cudziny s diplomatickým krytím a mojou úlohou bolo priviesť CIA do budúcnosti sprevádzkovaním jej európskych pracovísk a digitalizáciou a automatizáciou siete, ktorou americká vláda špehovala cudzincov. Moja generácia nielenže prebudovala prácu spravodajských služieb, my sme kompletne predefinovali, čo špionáž vôbec

je. Pod špionážou sme si nepredstavovali utajené stretnutia a mŕtve schránky, ale dáta.

Ako dvadsaťšesťročný som navonok pracoval pre Dell, no opäť som bol príslušníkom NSA. S podobným krytím ako ja pracovali takmer všetci technologickí špecialisti v mojom veku. Poslali ma do Japonska, kde som pomáhal so zriadením globálneho zálohového strediska NSA – mohutnej tajnej siete, ktorá mala zaistiť, že aj keby sídlo NSA pri jadrovom útoku ľahlo popolom, agentúra by neprišla o žiadne dáta. V tom čase som si neuvedomoval, že budovanie systému s cieľom vytvoriť trvalý záznam o životoch všetkých ľudí bolo tragickou chybou.

Do Spojených štátov som sa vrátil ako dvadsaťosemročný a hneď sa mi ušlo hviezdne povýšenie, keď zo mňa spravili styčného dôstojníka zodpovedného za vzťahy Dellu s CIA. Mojou úlohou bolo vysedávať za jedným stolom s riaditeľmi technických divízií CIA, ktorým som navrhoval a predkladal riešenia akéhokoľvek problému, aký si vedeli predstaviť. Môj tím agentúre pomáhal zostrojiť nový typ výpočtovej architektúry, takzvaný *cloud*. Bola to prvá technológia, ktorá umožnila každému agentovi bez ohľadu na vzdialenosť, nech sa fyzicky nachádzal kdekoľvek, dostať k akýmkoľvek potrebným dátam.

Slovom, úlohu zabezpečovať tok spravodajských informácií vystriedala úloha prísť na to, ako tieto informácie navyky uchovávať, a tú zasa nahradila úloha zaistiť, aby boli univerzálne prístupné a dalo sa v nich vyhľadávať. S týmito úlohami som sa konfrontoval na Havaji, kam som sa v dvadsiatich deviatich rokoch presťahoval v rámci novej zmluvy s NSA. Až dovtedy som pracoval na báze *need to know*, dostávali sa ku mne len informácie, ktoré som nevyhnutne potreboval na plnenie svojich čiastkových úloh a nemohol som z nich vyvodiť konečný cieľ tejto práce. Až v tropickom raji

som sa konečne ocitol v postavení, v ktorom som zbadal, ako do seba všetko zapadlo – ako ozubené kolieska obrovského stroja, z ktorého vznikol systém globálnej masovej špionáže.

Hlboko v tuneli pod ananásovým poľom – za čias Pearl Harbor tam bývala podzemná továreň na lietadlá – som sedel za terminálom, z ktorého som mal prakticky neobmedzený prístup ku komunikácii takmer každého muža, ženy a dieťaťa na svete, ktorí niekedy vytočili telefónne číslo alebo sa dotkli počítača. Medzi tými ľuďmi bolo zhruba 320 miliónov mojich amerických spoluobčanov, ktorí boli pod každodenným drobnohľadom vlády, čo bolo v príkrom rozpore nielen s Ústavou Spojených štátov amerických, ale aj so základnými hodnotami akejkoľvek slobodnej spoločnosti.

Túto knihu čítate, lebo na človeka v tomto postavení som sa dopustil niečoho veľmi nebezpečného: rozhodol som sa povedať pravdu. Zhromaždil som interné dokumenty spravodajskej komunity s nespochybniteľnými dôkazmi o tom, ako americká vláda porušuje zákony a odovzdal som ich novinárom, ktorí ich overili, zverejnili a šokovali svet.

Táto kniha je o tom, čo ma k tomu rozhodnutiu doviedlo, aké morálne a etické princípy ho ovplyvnili a kde sa tie princípy vzali – čiže je to tiež kniha o mojom živote.

Čo tvorí život? Viac než len to, čo povieme, dokonca viac než to, čo robíme. Život je aj to, čo milujeme a čomu veríme. Keď mám hovoriť za seba, najviac milujem a verím spájaniu, spájaniu ľudí, a technológiám, ktoré toto spájanie umožňujú. Prirodzene, medzi také technológie patria aj knihy. Pre moju generáciu sa však spájanie ľudí viaže predovšetkým na internet.

Kým sa ohradíte a poukážete na toxické šialenstvo, ktorým je dnes tento úľ preplnený, pochopte, že v časoch, keď som ho spoznal, bol internet niečím celkom iným. Bol to priateľ a rodič. Bolo to spoločenstvo bez hraníc, jeden hlas

a zároveň milión hlasov, spoločné územie, ktoré sme objavili, no ešte nepreskúmali. Boli sme ako rôzne kmene, priateľsky sme spolunažívali jeden vedľa druhého, pričom každý obyvateľ si smel slobodne vybrať názov a tvoriť svoje dejiny a zvyky. Všetci nosili masky, no táto anonymita prinášala viac pravdy ako lži, lebo bola skôr výsledkom spoločnej kreativity než komercie a konkurencie. Iste, objavovali sa konflikty, nad tými však prevažovala dobrá vôľa a priateľské vzťahy – skutočný pioniersky duch.

Isto teda pochopíte, keď poviem, že dnešný internet by ste v tom minulom nespoznali. Stojí za to podotknúť, že táto zmena bola vedomá a je výsledkom systematickej snahy hŕstky privilegovaných ľudí. Horúčkovitá snaha preniesť obchod do elektronického sveta rýchlo nafúkla bublinu, ktorá na prelome milénia praskla. Spoločnosti si čoskoro uvedomili, že ľudia, ktorí sú online, majú väčší záujem o zdieľanie než o utrácanie peňazí, ale aj to, že spájanie ľudí na internete sa dá monetizovať. Ak väčšina ľudí chcela na internete povedať svojim príbuzným, známym a cudzím ľuďom, o čo sa práve zaujímajú a zároveň sa dozvedieť, o čo sa zaujímajú ich príbuzní, známi a cudzí ľudia, spoločnostiam stačilo prísť na to, ako sa ocitnúť v epicentre tejto sociálnej výmeny a premeniť to na zisk.

To bol začiatok sledovacieho kapitalizmu a koniec internetu, ako som ho poznal.

So zánikom kreatívneho webu sa porúčali aj nespočetné krásne, náročné a individualistické webové stránky. Pod vplyvom ponuky ľudia vymenili svoje osobné stránky – ktoré si vyžadovali neustálu a náročnú údržbu – za konto na facebooku a účet na gmaile. Väčšina ľudí sa nechala pomýliť zdaním, že sú ich vlastníckmi. V tom čase to chápal málokto, ale nič z toho, o čo sme sa potom delili, nám už nehovorilo pane. Po neúspešných internetových firmách, ktoré zlyhali,

lebo nám nevedeli ponúknuť nič, čo by sme chceli kúpiť, nastúpili spoločnosti, ktoré predávali niečo iné.

Tým novým produktom sme boli MY.

Naša pozornosť, naše aktivity, naša poloha, naše túžby – čokoľvek, čo sme o sebe prezradili, vedome či nevedome, niekto sledoval a posúval to ďalej. Potajme, aby čo najviac oddialil nevyhnutný okamih, ktorý pre väčšinu ľudí nastal až teraz, keď si s hrôzou uvedomujeme, že nám niekto nazíza do súkromia. A vlády toto sledovanie nielen podporovali, ale dokonca financovali, lebo sa nevedeli dočkať, až sa dostanú k obrovskému objemu spravodajských informácií. Na začiatku tretieho tisícročia nebola šifrovaná takmer žiadna komunikácia s výnimkou prihlasovacích mien a finančných transakcií. To znamenalo, že vlády sa v mnohých prípadoch ani nemuseli unúvať a vypytovať sa spoločností, čo ich zákazníci robia. Mohli vyzvedať bez toho, aby o tom komukoľvek povedali.

Vláda USA patrila k tým, ktoré v príkrom rozpore so svojím zakladajúcim dokumentom podľahla práve takému-to pokúšeniu, a keď ochutnala ovocie z jedovatého stromu poznania, posadla ju nezdolateľná horúčka. Potajme si prisvojila právomoci plošného sledovania ľudí, ktoré z povahy veci škodí viac nevinným ako vinným.

Až vtedy som lepšie pochopil, čo toto sledovanie znamená a aké je škodlivé, keď ma začalo prenasledovať vedomie, že my, občania – nie jednej krajiny, ale celého sveta – sme nikdy nedostali príležitosť o tom hlasovať, alebo sa k tomu aspoň vyjadriť. Systém takmer plošného sledovania bol zriadený nielen bez súhlasu verejnosti, ale zámerne pred ňou utajoval všetko, čo by mohlo prezradiť jeho povahu. Meniace sa procesy a ich dôsledky boli na každom kroku utajované pred zvedavcami – vrátane zákonodarcov. Na koho som sa mohol obrátiť? S kým som sa mohol porozprávať? Už len po-

šepkaním pravdy poslancovi, sudcovi či kongresmanovi by som sa dopustil takého závažného zločinu, že len vyzradením základných obrysov by som sa vystavil doživotnému trestu vo federálnom väzení.

Pri zápasoch s vlastným svedomím som si nevedel rady a prepadal som ponurej nálade. Milujem svoju krajinu a verím v službu verejnosti – celá moja rodina, celý môj rodostrom je pretkaný mužmi a ženami, ktorí venovali život službe tejto krajine a jej občanom. Svoj sľub vernosti som neskladal agentúre, ba ani vláde, ale verejnosti. Sľúbil som, že budem naplňovať a brániť ústavu, ktorej garancie občianskych slobôd boli flagrantne porušované. Teraz som sa stal viac než len súčasťou tohto porušovania: priamo som sa na ňom podieľal. Všetka tá práca, celé tie roky – pre koho som pracoval? Ako najsť kompromis medzi sľubom dôvernosti agentúre, ktorá ma zamestnávala, a prisahou vernosti zakladajúcim princípom mojej krajiny? Komu alebo čomu som bol viac zaviazaný? Od akej chvíle som mal morálnu povinnosť porušiť zákon?

K odpovedi ma priviedli úvahy o týchto princípoch. Uvedomil som si, že keď vystúpim a prezradím novinárom rozsah, akým moja vlasť zneužíva svoju moc, nebude to obhajoba niečoho radikálneho, nebude to zvrhnutie vlády, ba ani len spravodajskej komunity. Bude to len plnenie cieľov vlády a deklarovanych ideálov samotnej spravodajskej komunity.

Slobodu krajiny možno merať len tým, do akej miery rešpektuje práva svojich občanov a som presvedčený, že tieto práva sú v podstate obmedzením moci vlády a definujú, kde presne leží hranica, za ktorou už vláda nemôže zasahovať do osobných či individuálnych práv, ktorým sa počas americkej revolúcie hovorilo „sloboda“ a počas internetovej revolúcie im hovoríme „súkromie“.

Pred šiestimi rokmi som sa ozval, pretože medzi takzvanými rozvinutými krajinami som pozoroval úpadok ochrany

tohto súkromia, ktoré považujem – a okrem mňa aj OSN – za základné ľudské právo. Tento úpadok sa počas nasledujúcich rokov iba prehĺbil a demokracie sa zvrhávajú na autoritársky populizmus. Tento úpadok je najvýraznejšie viditeľný vo vzťahoch vlády k médiám.

Snahu volených úradníkov pripraviť novinárov o legitimitu ešte posilňuje a akceleruje celoplošný útok na princíp pravdy. Skutočnosť sa často zámerne spája s výmyslami, čo napomáha technológiám, ktoré toto spojenie dokážu pretaviť do nevidaného globálneho zmätku.

Tento proces dôverne poznám, pretože tvorba ireality bola odjakživa najtemnejším umením spravodajskej komunity. Tie isté agentúry, ktoré len počas mojej kariéry zmanipulovali spravodajské informácie, aby vytvorili zámienku na vojnu – nehovoriac o nelegálnych opatreniach a tieňoch v súdnictve, ktoré premenovali únosy na „výnimočné opatrenie“, mučenie na „pokročilý výsluch“ a plošné sledovanie na „hromadné získavanie informácií“ –, neváhali ani sekundu a urobili zo mňa čínskeho dvojitého agenta, ruského trojitého agenta, prípadne to najhoršie – „mileniála“!

Ich sloboda povedať tak slobodne toľko nezmyslov do veľkej miery vyplývala z toho, že som sa odmietol brániť. Od môjho prvého vystúpenia až doteraz som rázne odmietal zverejniť akékoľvek informácie o svojom osobnom živote, ktoré by mohli spôsobiť nepohodlie mojej rodine či priateľom. Tí si pre moje princípy vytrpeli aj tak dosť.

Práve pre obavy, aby som im nespôsobil ďalšie problémy, som váhal s napísaním tejto knihy. Rozhodnutie vystúpiť s dôkazmi o nekalostiach mojej vlády bolo v konečnom dôsledku jednoduchšie ako rozhodnutie rozpovedať tu svoj životný príbeh. Nepravosti, ktorých som bol svedkom, volali po nejakých činoch, nikto však nepíše pamäti preto, lebo nedokáže vzdorovať tomu, čo mu káže svedomie. Z tohto

dôvodu som sa pokúsil získať súhlas každého príbuzného, priateľa či kolegu, ktorého na týchto stránkach priamo či nepriamo menujem.

Odmietol som teda samostatne rozhodovať o tom, či bude chránené súkromie iného človeka, no nikdy som si nepomyslel, že by som bol schopný rozhodnúť, o ktorých tajomstvách mojej krajiny by sa mala dozvedieť verejnosť a o ktorých nie. Preto som vládne dokumenty poskytol len novinárom. Faktom je, že počet dokumentov, ktoré som sprístupnil priamo verejnosti, sa rovná nule.

Tak ako tí novinári, aj ja som presvedčený, že vláda má právo utajovať niektoré informácie. Aj tá najtransparentnejšia demokracia na svete má právo utajovať (napríklad) totožnosť agentov pracujúcich v utajení či pohyby svojich armád na bojisku. V tejto knihe také tajomstvá nenájdete.

Vyrozprávať vám svoj životný príbeh a zároveň chrániť totožnosť svojich blízkych a nevyzradiť legitímne utajované skutočnosti nie je jednoduchá úloha, ale tak som si ju stanovil. Medzi týmito mantinelmi by ste mali nájsť mňa.

PRVÁ ČASŤ

1

VÝHLAD Z OKNA

PRVÁ VEC, KTORÚ SOM kedy hackol, bol čas ísť do postele. Zdalo sa mi nesmierne nespravodlivé, že ma rodičia nútia ísť spať skôr ako oni, skôr ako moja sestra, keď som ani nebol unavený. Prvá z malých nespravodlivostí v živote.

Prvých zhruba dvetisíc nocí môjho života sa končilo občianskou neposlušnosťou: plačom, prosením, vyjednávaním, až kým som – stalo sa to v noci číslo 2 193, na moje šieste narodeniny – neprišiel na to, ako konať priamo. Rodina sa o moje volanie po reformách nezaujímal, no ja som nebol včerajší. Práve som strávil jeden z najlepších dní svojho mladého života, nechýbali v ňom priatelia, oslava, ba ani darčeky, a nemienil som sa ho vzdať len preto, že ostatní odišli domov. Prešiel som sa teda po dome a potajomky som posunul čas na všetkých hodinách o niekoľko hodín dozadu. Na mikrovlnke sa čas menil jednoduchšie ako na rúre, už len preto, že som na ňu ľahšie dočiahol.

Kým si to domáci ignoranti nevšimli, bol som opitý mocou, uháňal som dookola po obývačke. Mňa, pána času, už nikdy nepošlú do postele skôr. Bol som slobodný. A tak som zaspal na dlážke, keď som konečne videl západ slnka 21. júna, na letný slnovrat, najdlhší deň v roku.

Keď som sa zobudil, hodiny v dome opäť ukazovali rovnaký čas ako otcove náramkové hodinky.

*

Keby si dnes chcel niekto nastaviť hodinky, odkiaľ by zistil, aký je čas? Ak ste ako väčšina ľudí, nastavili by ste si ich podľa času na svojom smartfóne. Ale keď sa prizriete svojmu smartfónu, a teraz myslím naozaj prizriete, teda keď sa ponoríte do nastavení v jeho útrobach, napokon zistíte, že čas na vašom smartfóne je „nastavený automaticky“. Vaše zariadenie sa podchvíľou ticho spýta operátora vašej siete: „Haló, aký je čas?“ Tá sieť sa zasa obráti na väčšiu sieť a tak ďalej, otázka preskakuje z jednej veže na druhú, prechádza drôtmi, až dorazí k jednému zo skutočných pánov času, k niektorému z časových serverov, ktoré svoj čas porovnávajú s atómovými hodinami uloženými na miestach ako Národný inštitút štandardov a technológie v Spojených štátoch amerických, vo švajčiarskom Spolkovom úrade meteorológie a klimatológie či v japonskom Národnom inštitúte pre informačné a komunikačné technológie. Práve opakovaná komunikácia cez tento dlhočizný reťazec spôsobuje, že keď sa vám vybije batéria a potom zapnete telefón, na displeji nevidíte blikať 12:00.

Narodil som sa v roku 1983, na súmraku čias, keď si ľudia ešte nastavovali čas vlastnoručne. Práve v tom roku americké ministerstvo obrany rozdelilo svoju internú sieť prepojených počítačov na polovicu. Vďaka tomu vznikla jedna sieť určená pre obrannú infraštruktúru, ktorá dostala názov MILNET, a druhá sieť určená pre verejnosť, ktorú poznáme ako internet. Do konca toho roka vznikli nové pravidlá ohraničujúce virtuálny priestor, vďaka čomu vznikol systém doménových mien (Domain Name System, DNS), ktorý používame dodnes – všetky tie prípony .gov, .mil, .edu a, samozrejme, .com –, a národné kódy priradené jednotlivým krajinám: .uk, .de, .fr, .cn,